

Slobodna ekspanzija anyona iz osnovnog stanja u potencijalu harmoničkog oscilatora

Katja Kustura

Mentor: prof. dr. sc. Hrvoje Buljan

Fizički odsjek, PMF, Bijenička c. 32, 10000 Zagreb

Pregled seminara

1. Uvod u anyone
2. 2 anyona u potencijalu harmoničkog oscilatora
3. Eksperimentalni aspekti

1. Uvod

Uvod

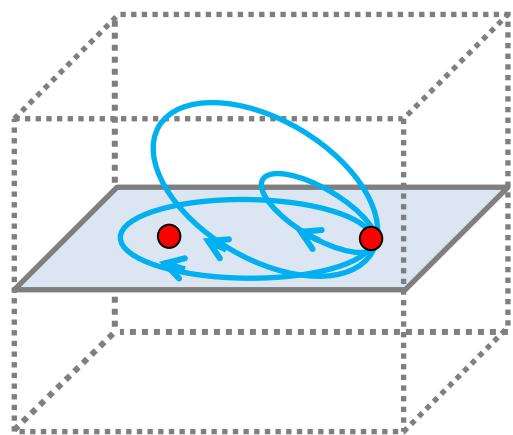
- anyoni: čestice koje nisu ni bozoni ni fermioni
 - bozoni – BE statistika, cjelobrojan spin
 - fermioni – FD statistika, polucjelobrojan spin
 - anyoni – frakcionalna statistika, spin
- mogući u dvodimenzionalnom svijetu
 - eksperimentalno: 2D sustavi, kvazičestice
- zanimljivi
 - fundamentalno (nova stanja materije)
 - tehnološki (kvantna računala)

Koja je razlika između dvije i tri dimenzije?

- 3D
 - simetrija valne funkcije s obzirom na zamjenu čestica:
$$\psi(x_2, x_1) = e^{i\pi\alpha} \psi(x_1, x_2)$$
 - dvostruka zamjena
→ početna konfiguracija $\Rightarrow \alpha = 0, 1$
 - bozoni, fermioni, i svijet kakav poznajemo
- 2D?

Koja je razlika između dvije i tri dimenzije?

- dvostruka zamjena \equiv kruženje jedne čestice oko druge

- 3D: putanja ekvivalentna točki $\psi \rightarrow \psi$
- 2D: nemoguće svesti na točku $\psi \rightarrow e^{2\pi i \alpha} \psi$

Koja je razlika između dvije i tri dimenzije?

- 2D svijet \Rightarrow kontinuum čestica između B i F

- proizvoljna faza kod zamjene
 - anyonska valna funkcija:

$$\psi(r, \varphi + 2\pi) = e^{2\pi i \alpha} \psi(r, \varphi)$$

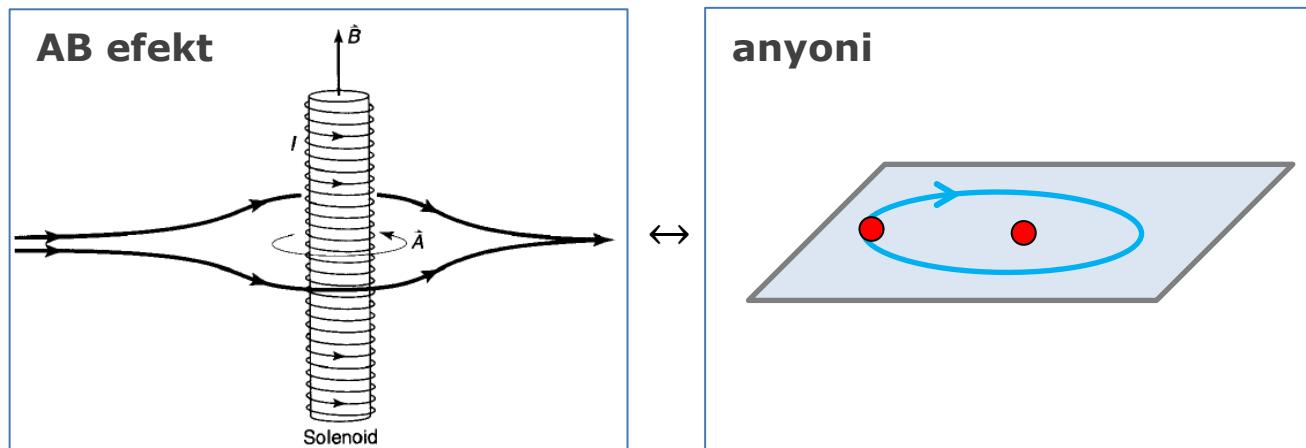
- $\alpha \in [0,1]$ statistički parametar
 - frakcionalna statistika
 - frakcionalan spin

Aharonov-Bohm model anyona

F. Wilczek, Phys. Rev. Lett **49**, 957 (1982).

- zamjena anyona \leftrightarrow Aharonov-Bohm efekt
 - e^- u vektorskom potencijalu solenoida:

$$A = \frac{\Phi}{2\pi r} \hat{\phi} \quad \Rightarrow \exp\left(\frac{ie}{\hbar} \int A dl\right) = \exp\left(i \frac{e\Phi}{\hbar} \Delta\varphi\right)$$

D. J. Griffiths, *Introduction to Quantum Mechanics*
(Prentice-Hall, 1995).

Aharonov-Bohm model anyona

- baždarna transformacija:

$$\boxed{\mathbf{A}' = \mathbf{A} - \nabla\lambda = 0} \rightarrow \lambda = \frac{\Phi\varphi}{2\pi}$$

$$\psi'(r, \varphi) = e^{iq\lambda} \psi(r, \varphi)$$

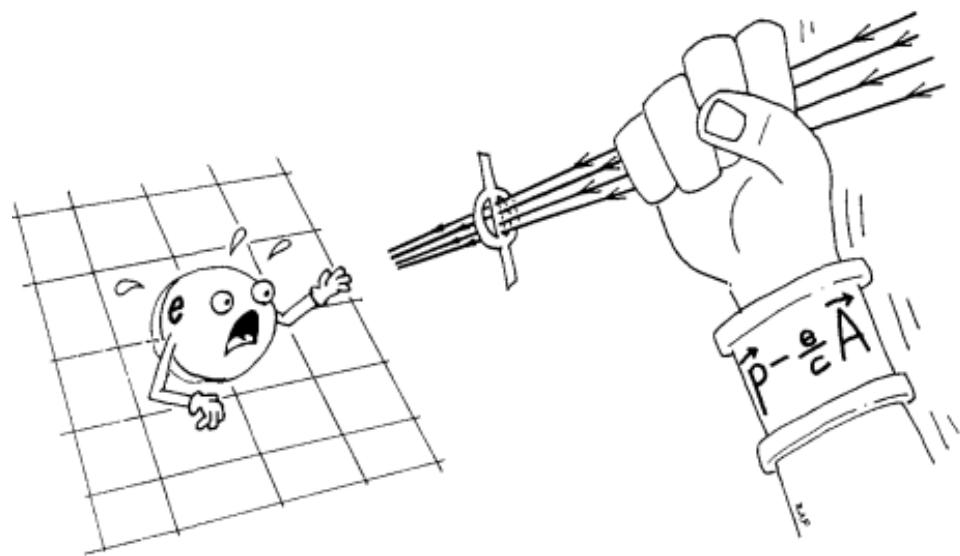
$$\Rightarrow \psi'(r, \varphi + 2\pi) = e^{iq\Phi} \psi'(r, \varphi)$$

→ anyonska valna funkcija

- višeznačna $\psi \leftrightarrow$ vektorska interakcija

Aharonov-Bohm model anyona

- anyoni: naboј + magnetski tok
- anyonsko baždarenje
 - ψ višeznačna
 - $H_{kin.} = \frac{\mathbf{p}^2}{2m}$
- bozonsko baždarenje
 - $\psi' = e^{-i\alpha\varphi}\psi$
jednoznačna
 - $H'_{kin.} = \frac{(\mathbf{p}-q\mathbf{A})^2}{2m}$

A. Shapere, F. Wilczek, *Geometrical Phases in Physics* (World Scientific, 1989).

2. Problem 2 anyona u potencijalu harmoničkog oscilatora i slobodna ekspanzija

Anyoni u harmoničkom potencijalu

- Hamiltonijan sustava:

$$H = \frac{\mathbf{p}_1^2}{2m} + \frac{\mathbf{p}_2^2}{2m} + \frac{1}{2}m\omega^2\mathbf{r}_1^2 + \frac{1}{2}m\omega^2\mathbf{r}_2^2$$

- Transformacija u koordinate centra mase i relativnog pomaka ($\mathbf{R} = (R, \theta)$, $\mathbf{r} = (r, \varphi)$)

$$H = \left(-\frac{\hbar^2}{2M} \nabla_{CM}^2 + \frac{1}{2} M \omega^2 R^2 \right) + \left(-\frac{\hbar^2}{2\mu} \nabla_{\text{rel}}^2 + \frac{1}{2} \mu \omega^2 r^2 \right)$$

- Ansatz za valnu funkciju:

$$\psi(R, \theta, r, \varphi) = \Theta(R, \theta)\phi(r, \varphi)$$

Anyoni u harmoničkom potencijalu

- $\Theta(R, \theta)$ ne ovisi o statistici

$$\left(-\frac{\hbar^2}{2M} \nabla_{CM}^2 + \frac{1}{2} M \omega^2 R^2 \right) \Theta(R, \theta) = E_{CM} \Theta(R, \theta)$$

- Rješenje 2D harmoničkog oscilatora u polarnim koordinatama:

$$\Theta_{N_c L_c}(R, \theta) = \mathcal{N} e^{-i L_c \theta} R^{|L_c|} e^{-\frac{M \omega}{2\hbar} R^2} L_{N_c}^{|L_c|} \left(\frac{M \omega R^2}{2\hbar} \right)$$

$N_c = 0, 1, 2, \dots$

$L_c = 0, \pm 1, \pm 2, \dots$

\mathcal{N} – normalizacija

$L_{N_c}^{L_c}(x)$ – generalizirani Laguerrov polinom

$$E_{CM} = \left(\frac{1}{2} + N_c + |L_c| \right) \hbar \omega$$

F. Wilczek, Phys. Rev. Lett **49**, 957 (1982).

Anyoni u harmoničkom potencijalu

- relativna koordinata: $\phi'(r, \varphi) = e^{-i\alpha\varphi} \phi(r, \varphi)$

$$-\frac{\hbar^2}{2\mu} \left(\frac{\partial^2}{\partial r^2} + \frac{1}{r} \frac{\partial}{\partial r} + \frac{1}{r^2} \left(\frac{\partial}{\partial \varphi} + i\alpha \right)^2 \right) \phi' + \frac{1}{2} \mu \omega^2 r^2 \phi' = E_{\text{rel}} \phi'$$

- ansatz: $\phi' = \rho(r) e^{iL_c \varphi}$

$$-\frac{\hbar^2}{2\mu} \left(\frac{\partial^2}{\partial r^2} + \frac{1}{r} \frac{\partial}{\partial r} + \frac{1}{r^2} (L_c - \alpha)^2 \right) \rho + \frac{1}{2} \mu \omega^2 r^2 \rho = E_\rho \rho$$

- 2D h.o. ($L_r \rightarrow L_r - \alpha$)

$$\phi_{N_r L_r}(r, \varphi) = \mathcal{N} e^{-i(L_r - \alpha)\varphi} r^{|L_r - \alpha|} e^{-\frac{\mu\omega}{2\hbar} r^2} L_{N_r}^{|L_r - \alpha|} \left(\frac{\mu\omega r^2}{2\hbar} \right)$$

$$E_{\text{rel}} = \left(\frac{1}{2} + N_r + |L_r - \alpha| \right) \hbar\omega$$

Osnovno stanje

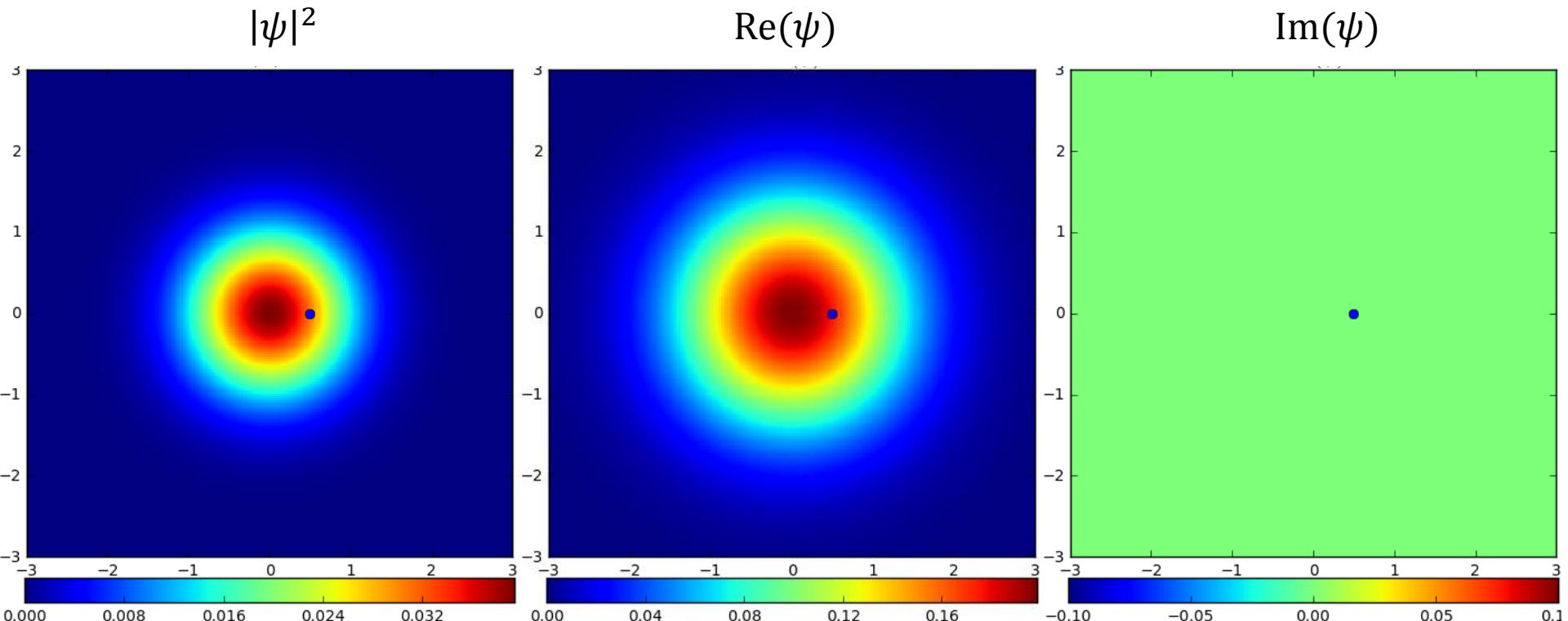
$$\psi_0(z_1, z_2) = \mathcal{N}(z_1 - z_2)^\alpha e^{-\frac{m\omega}{2\hbar}(|z_1|^2 + |z_2|^2)}$$

$$\mathbf{r}_1 \rightarrow z_1 = x_1 + iy_1$$

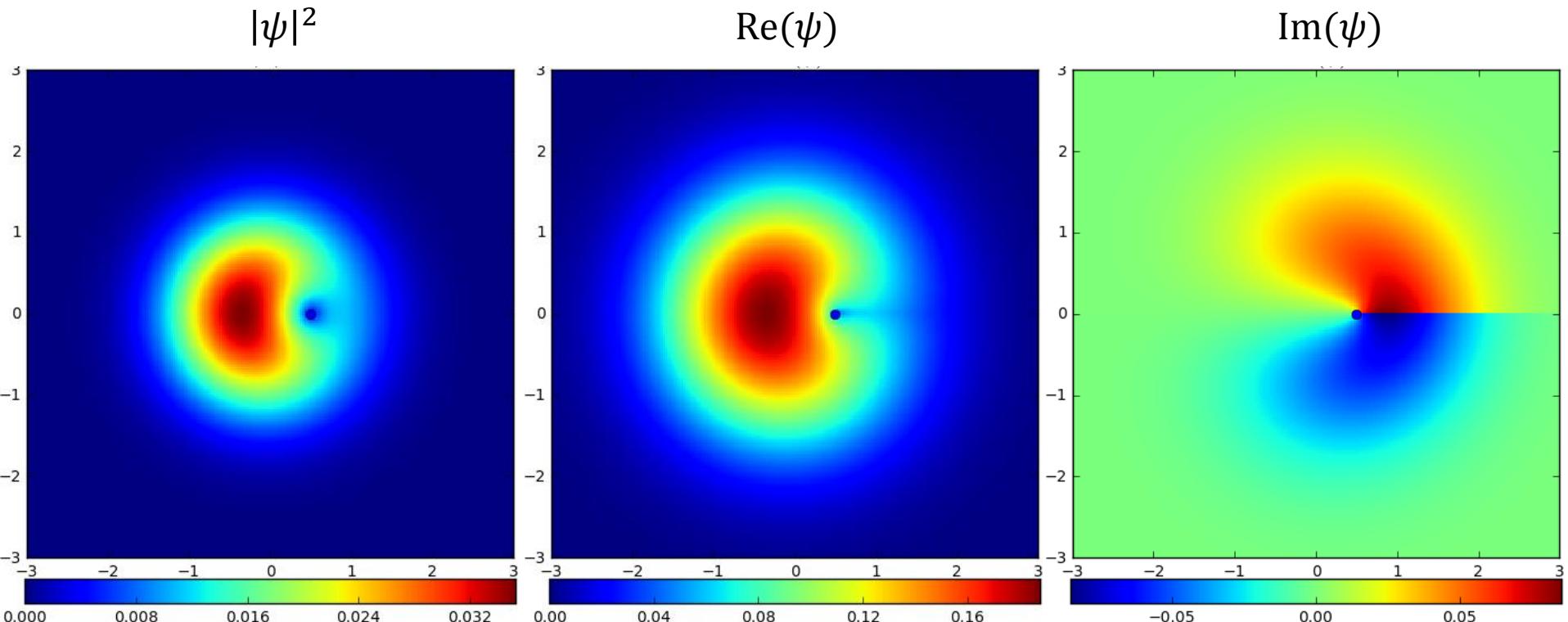
$$\mathbf{r}_2 \rightarrow z_2 = x_2 + iy_2$$

- nije umnožak jednočestičnih
- generalizirani Paulijev princip

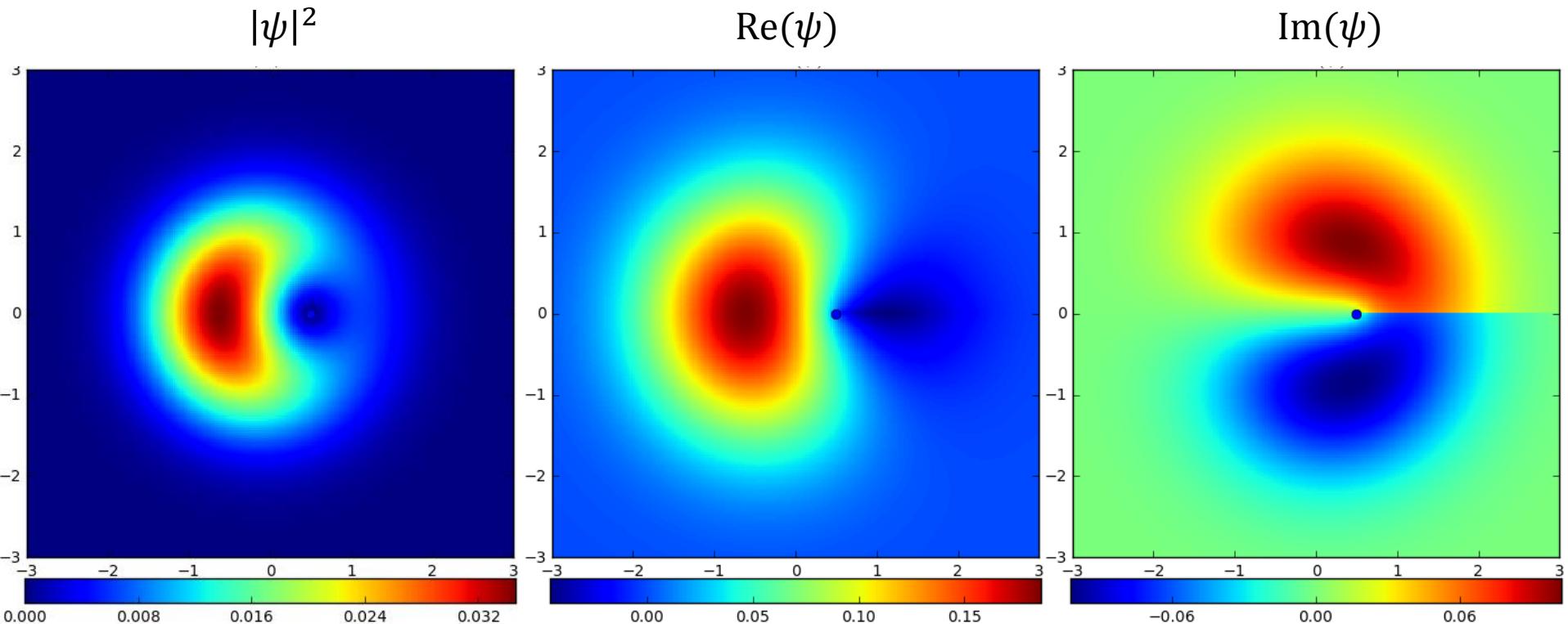
Osnovno stanje, $\alpha = 0$ (bozoni)

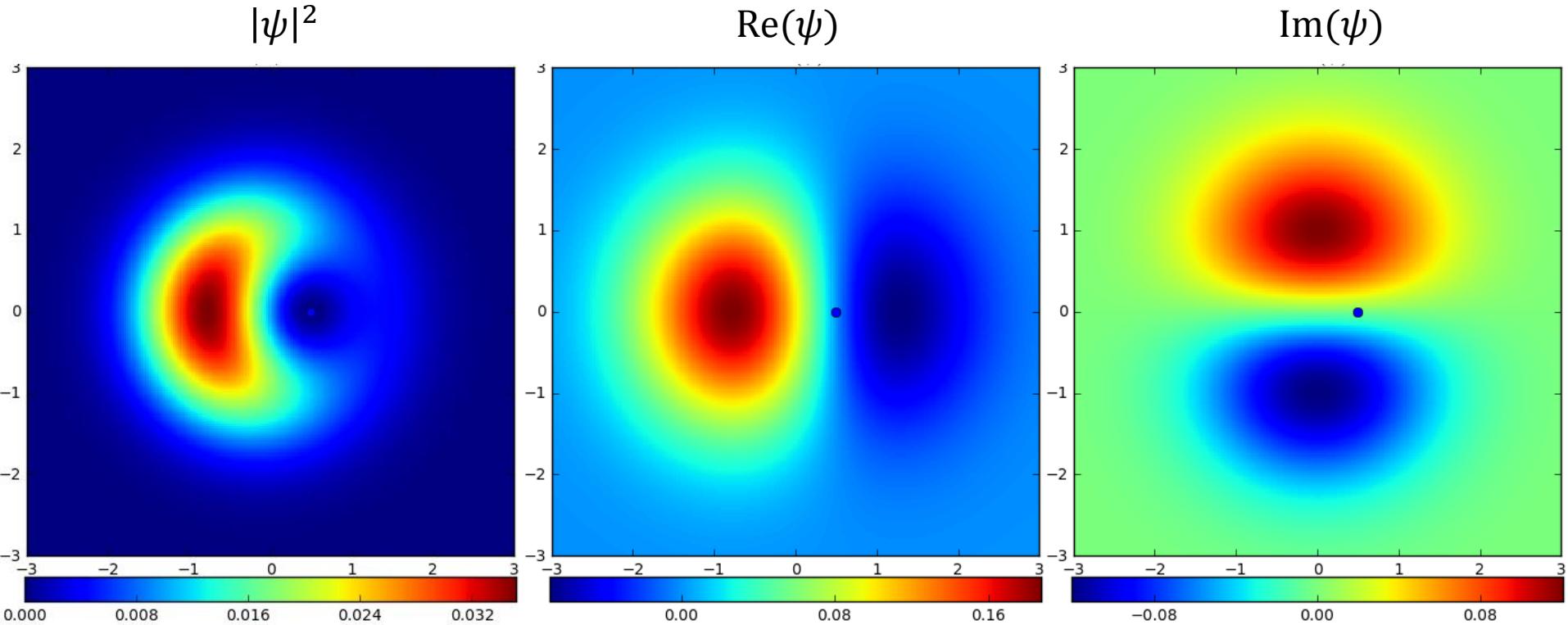
Osnovno stanje, $\alpha = 0.3$

Osnovno stanje, $\alpha = 0.7$

Osnovno stanje, $\alpha = 1$ (fermioni)

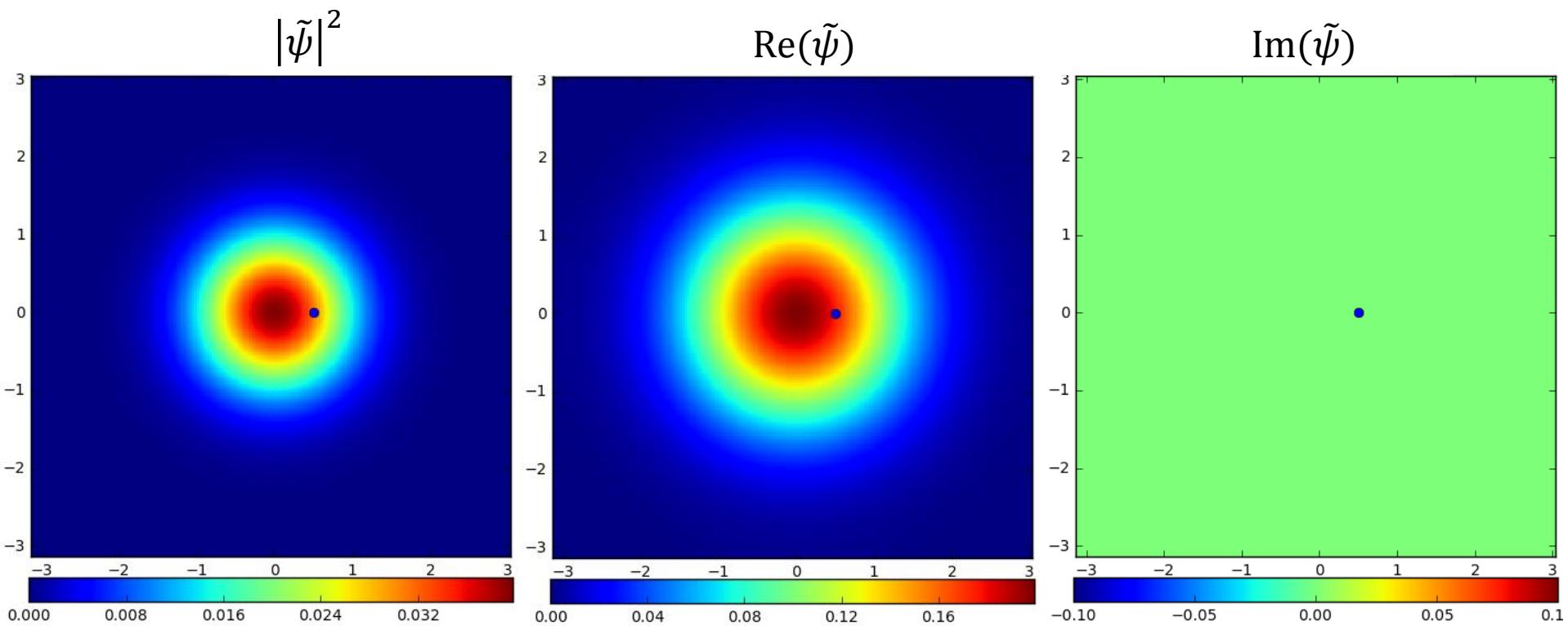
Slobodna ekspanzija

- u nekom trenutku $V_{\text{harm.}} = 0$
- motivacija:
 - eksperimentalna metoda (*time of flight*)
 - ideja: direktno mjerjenje statistike α
- ponašanje valne funkcije u slobodnoj ekspanziji:

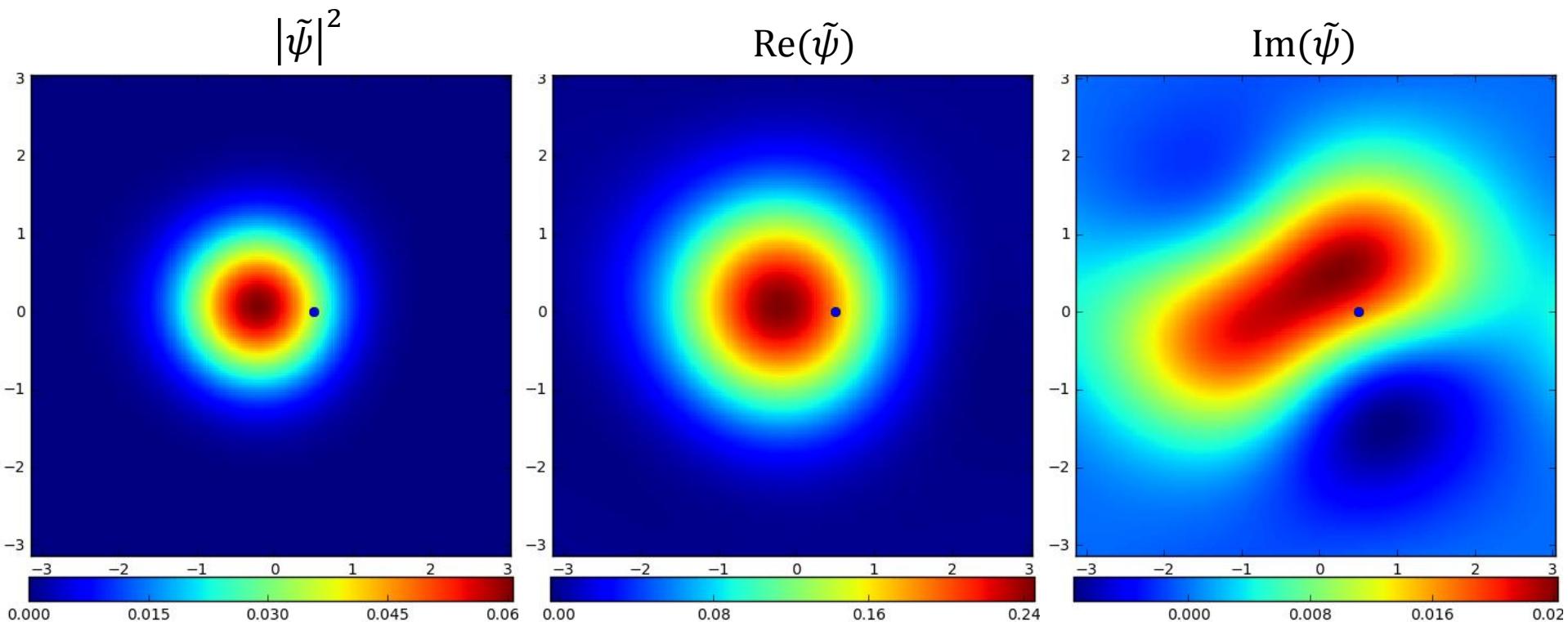
$$\lim_{t \rightarrow \infty} |\psi(r, t)|^2 \propto |\tilde{\psi}_0(Mr/\hbar t)|^2$$

- $|\tilde{\psi}_0(k_1, k_2)|^2$ numerički

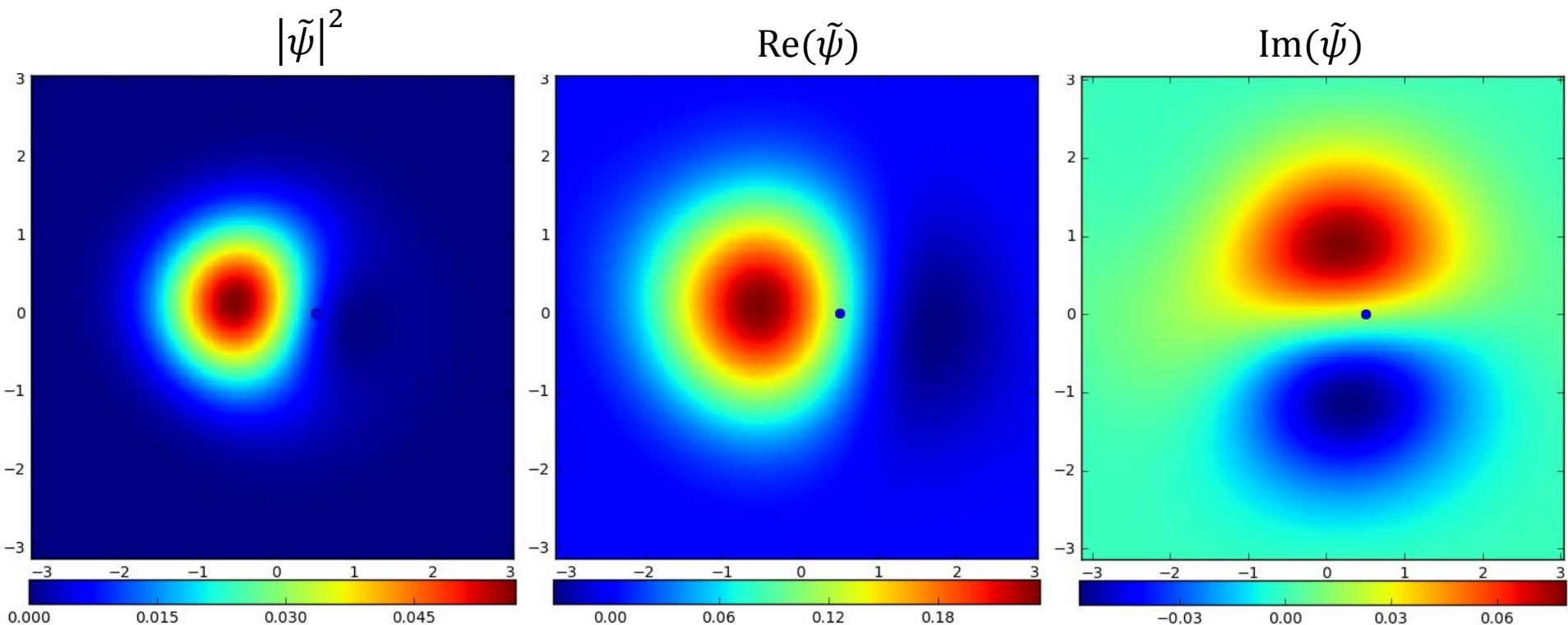
Slobodna ekspanzija, $\alpha = 0$ (bozoni)

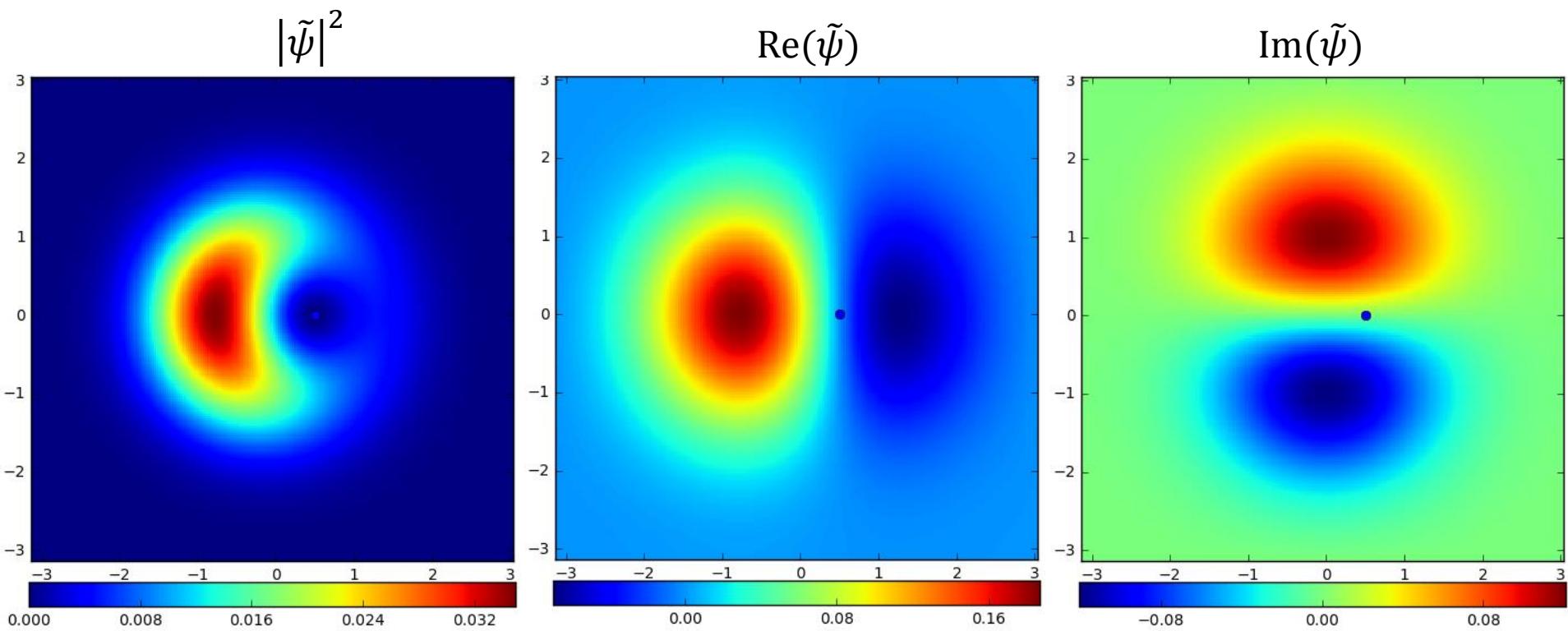
Slobodna ekspanzija, $\alpha = 0.3$

Slobodna ekspanzija, $\alpha = 0.7$

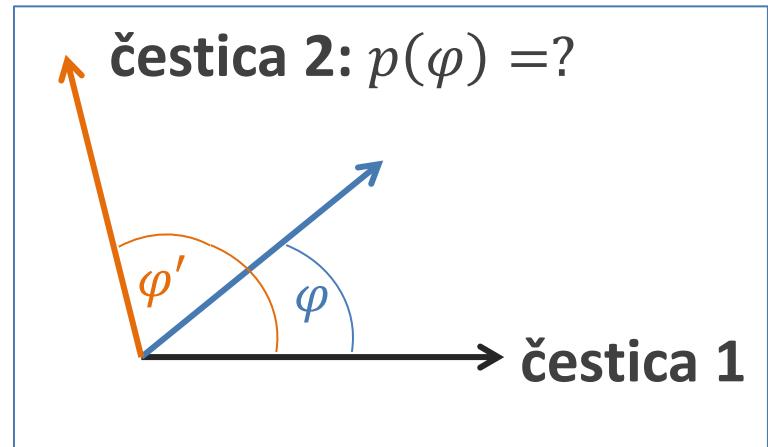
Slobodna ekspanzija, $\alpha = 1$ (fermioni)

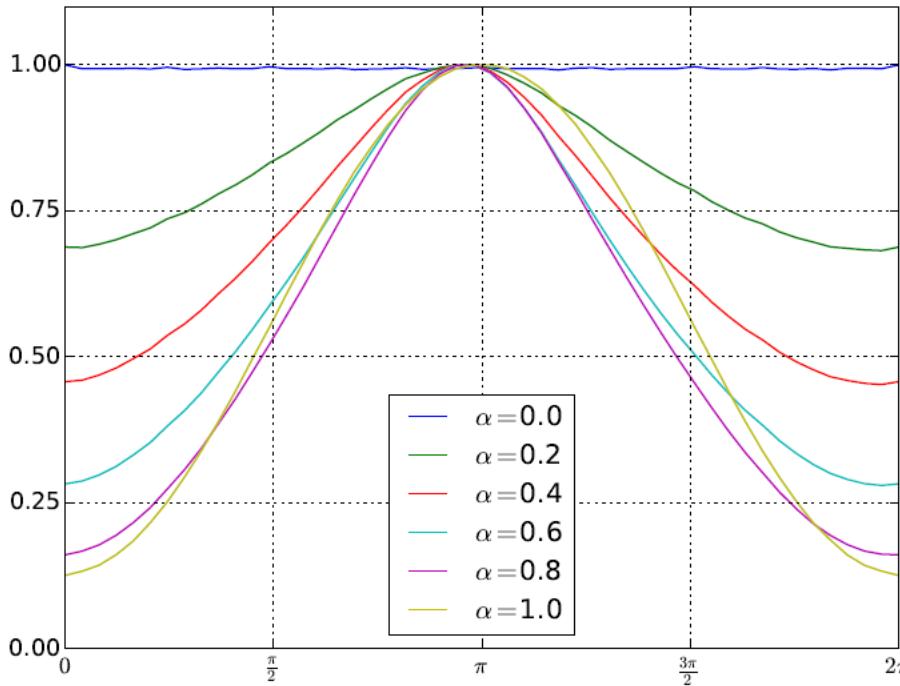
Korelacijs položaja

- položaj jedne čestice poznat
 - vjerojatnost nalaženja druge čestice
 - u k -prostoru: ako se jedna čestica giba u jednom smjeru, kamo će se gibati druga čestica
- usrednjavanje $|\tilde{\psi}_0(\mathbf{k}_1, \mathbf{k}_2)|^2$ po \mathbf{k}_2 :

$$p(\varphi) = \int_0^\infty |\tilde{\psi}_0(\mathbf{k}_1 = (0.5, 0), \mathbf{k}_2 = k_2 e^{i\varphi})|^2 dk_2$$

Korelaciјe položaja

- kontinuirani prijelaz B – F
- anyoni: devijacija od B/F krivulja \leftrightarrow statistički parametar
- mogućnost detekcije anyona

3. Eksperimentalne mogućnosti

racionalni kvantni Hallov efekt
ultrahladni atomi

Kvantni Hallov efekt (QHE)

- klasični Hallov efekt

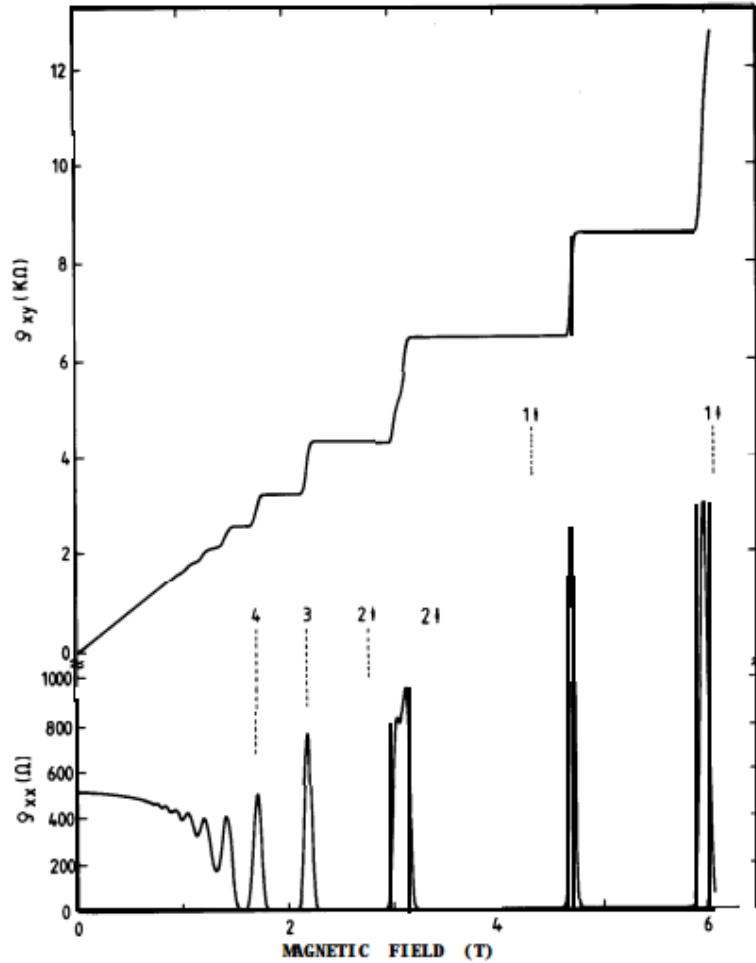
- $R_H = \frac{B}{n_e e}$

- kvantni Hallov efekt

- $T < 4 \text{ K}$, $B \sim 5 - 10 \text{ T}$
- kvantizacija: $R_H = \frac{1}{\nu} \frac{h}{e^2}$
 $\nu = 1, 2, 3, \dots$

- objašnjenje: e^- u magnetskom polju

- Landau nivoi
- $E = \hbar \omega_c \left(\frac{1}{2} + n \right)$, $\omega_c = \frac{eB}{m}$

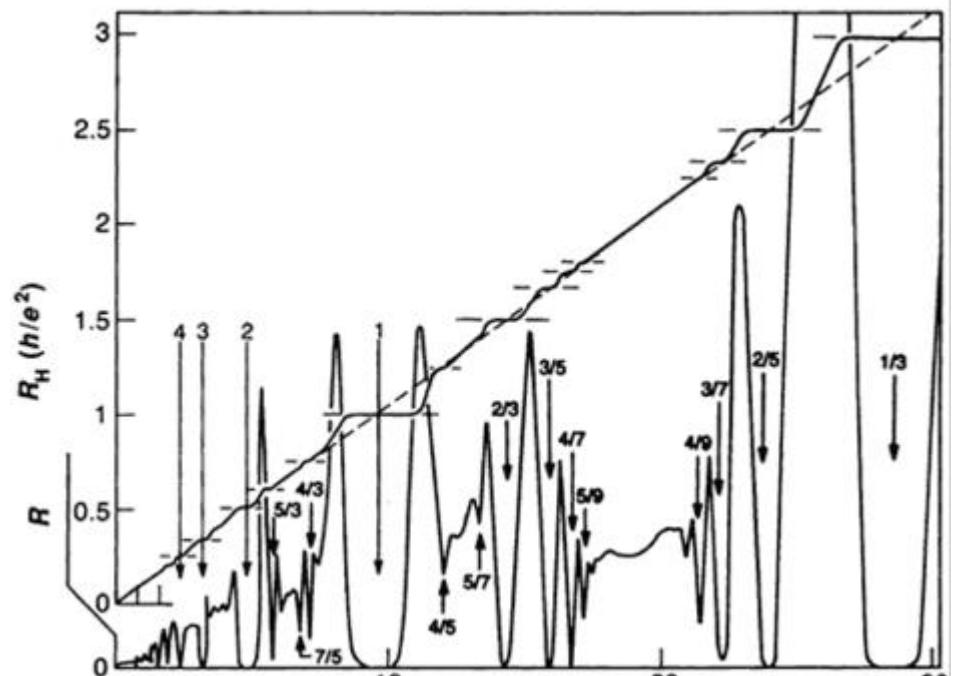
K. Klitzing, Nobel Lecture: The Quantized Hall effect (1985).

Racionalni kvantni Hallov efekt (FQHE)

- još veća polja:
 - $\nu = p/q$
 - višečestični fenomen
- Laughlinovo stanje:

$$\psi = \prod_{i>j} (z_i - z_j)^{2p+1} \exp\left(-\sum_i \frac{|z_i|^2}{4}\right)$$

- dobar opis stanja
 $\nu = 1/(2p + 1)$
- pobuđenja:
frakcionalni naboj i
statistika \Rightarrow anyoni

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/physics/laureates/1998/press.html

Prijedlog realizacije u ultrahladnim atomskim sustavima

B. Paredes *et al.*, Phys. Rev. Lett **87**, 010402 (2001).

- ultrahladni atomi:
 - interakcije modeliraju laseri
 - vrlo velika kontrola
 - simulator čvrstostanjskih sustava
- rotirajući BEC + kontaktna interakcija:
 - Hamiltonijan analogan FQHE Hamiltonijanu
 - rotacija → magnetsko polje
 - kontaktna int. → kulonska int.

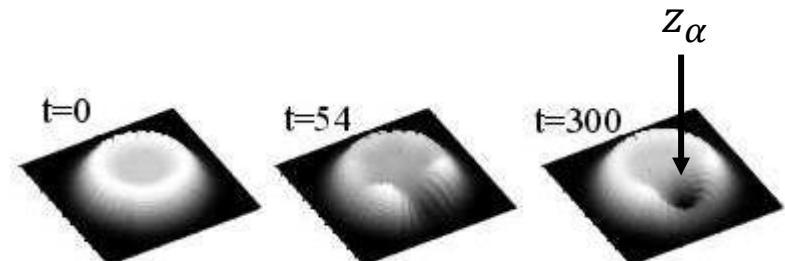
Prijedlog realizacije u ultrahladnim atomskim sustavima

- ansatz za osnovno stanje:

$$\psi_0 = \prod_{i>j} (z_i - z_j)^2 \exp\left(-\sum_i \frac{|z_i|^2}{4}\right)$$

- kvazičestica 1:

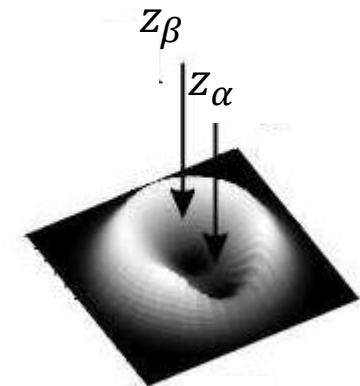
- laser $V_\alpha = V_0(t) \sum_i \delta(z_i - z_\alpha)$
- $\psi_{z_\alpha} = \prod_i (z_i - z_\alpha) \psi_0$
- $\psi_0 \rightarrow \psi_{z_\alpha}$
- anyon

B. Paredes *et al.*, Phys. Rev. Lett **87**, 010402 (2001).

Prijedlog realizacije u ultrahladnim atomskim sustavima

- + kvazičestica 2
 - $\psi_{z_\alpha, z_\beta} = \prod_i (z_i - z_\beta)(z_i - z_\alpha) \psi_0$
- V_1 se naglo isključi:
 - $\Psi \rightarrow \psi_{z_\alpha} + \psi_{z_\alpha, z_\beta}$
- adijabatsko kruženje lasera V_0
 - $\Psi' \rightarrow \psi_{z_\alpha} - \psi_{z_\alpha, z_\beta}$
- V_1 se opet uključi \Rightarrow drugačija evolucija
- tehnološka ograničenja
 - eksperimentalno još neostvareno

B. Paredes *et al.*, Phys. Rev. Lett **87**, 010402 (2001).

Zaključak

- proučavana su svojstva anyona
- analiziran je problem 2 anyona u potencijalu harmoničkog oscilatora
- ispitana je slobodna ekspanzija i mogućnost direktnе detekcije statistike
- eksperimentalne mogućnosti
- dalje
 - proširenje analize na 3 i N čestica

Hvala na pažnji!